

سواد مالی

محمد حنیفه زاده

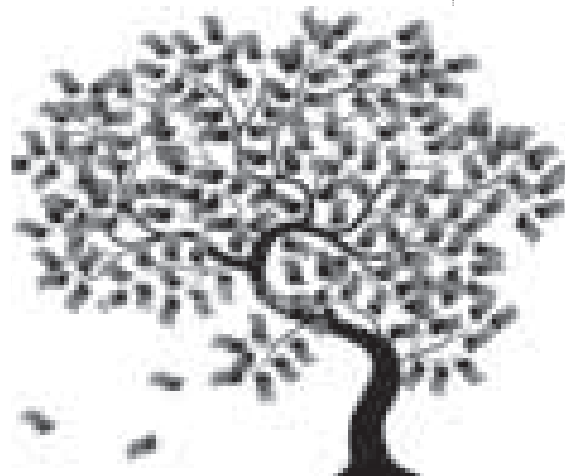
مقدمه

سیاستگذاران در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، به طور فزاینده‌ای در حال شناخت اهمیت سواد مالی بوده و در پی آن منابع خود را در حوزه برنامه‌های تحصیلات مالی و ارتقای آن تخصیص می‌دهند. برنامه‌ها و سرمایه‌گذاری‌های ملی و جامعی به وسیله بانک جهانی^۱ و دیگر مراکز تأمین‌کننده وجوه (خیریه) در سراسر دنیا به جریان افتاده است. از اینرو با توجه به افزایش حجم نوشتار و مطالعه‌ها در زمینه سواد و تحصیلات مالی، هیچ زمانی مناسبتر از اکنون برای بررسی مدارک و مستندهای موجود نیست.

سواد مالی چیست؟

سواد مالی^۲ می‌تواند در بردارنده مفاهیمی از نوع آگاهی‌های مالی، دانش و علم در خصوص محصولهای مالی و مؤسسه‌های مالی و یا مفاهیمی چون مهارتهای مالی مانند توانایی محاسبه پرداخت بهره ترکیبی و به طور کلی توانایی مالی در خصوص مدیریت پول و برنامه‌ریزیهای مالی باشد؛ اگرچه در عمل این مفاهیم با هم همپوشانی دارند و مشترک هستند (دیانتی و حنیفه‌زاده، ۱۳۹۴).

این مفاهیم ممکن است شیوه پیاده‌سازی متفاوتی داشته باشند که وابسته به سطح درآمد کشورها است (Atkinsin & Messy, 2012). برای مثال در کشورهای با درآمد بالا، سواد مالی بیشتر اوقات به‌عنوان یک مکمل حمایتی برای مشتری در

(2011), ژاپن (Sekita, 2011), زلاندنو (Crossan et al., 2011), سوئد (Almenberg & Soderbergh, 2011), روسیه (Behrman, Klapper & Panos, 2011), شیلی (Behrman et al., 2010), اندونزی و هند (Cole et al., 2011). همچنین سازمان تحقیقاتی فاین اسکوپ (Finscope) نیز در مطالعه‌های خود در منطقه آفریقا و پاکستان به موضوعهایی اشاره می‌کند که درخور تأمل است. تمرکز عمده تحقیقاتی سازمان تحقیقاتی فاین اسکوپ بیشتر روی دسترسی مالی و رفتارهای مالی است.

سازمان توسعه و تعاون اقتصادی نیز با مشارکت شبکه بین‌المللی تحصیلات مالی، مطالعه‌هایی را در این حوزه صورت داده که نتیجه آن تهیه و تنظیم پرسشنامه‌ای در زمینه اندازه‌گیری سطح سواد مالی برای مطالعه‌های بنیادی در سطح کلان است. این پرسشنامه همراه با دستورعمل و راهنمایی‌های لازم برای اجرا و آموزش در اختیار جامعه علمی قرار داده شده و سالانه با توجه به تحقیقاتی صورت گرفته، تکمیل‌تر می‌شود (OECD INFE, 2011). به‌تازگی نیز مقاله‌ای در رابطه با مقایسه نتایج به‌دست آمده در چهارده کشور که در آنها از این پرسشنامه استفاده شده برای جامعه جهانی ارائه شده است (Atkinson & Messy, 2012).

اندازه‌گیری سواد مالی و همبستگی‌های آن

موضوع اندازه‌گیری سواد مالی دخالت‌های سیاستی فراوانی را به‌همراه دارد؛ اما اولین قدم برای بهبود سطح سواد مالی، اندازه‌گیری آن است. با تمام این تفاسیر، چرا فکر می‌کنیم که در اولین قدم تحصیلات مالی لازم است؟ تحقیقاتی که به‌عمل آمده در سطح دنیا بر این امر تأکید دارند که سطح سواد مالی در کشورهای با درآمد بالا، پایین است. با وجود اینکه مدارک کمی در مورد کشورهای با درآمد متوسط و کم در دسترس است، اما به‌نظر می‌رسد سطوح سواد مالی در این کشورها پایین‌تر از این باشد. افزون‌بر این، مطالعه‌ها نشان می‌دهد که سطوح پایین سواد مالی با نتایج و پیامدهای مالی ارتباط دارد و بیشتر اوقات موجب بروز نتایج معکوس می‌شود. در این بخش، نتایج تحقیقاتی صورت‌گرفته را برای کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه مورد بررسی قرار

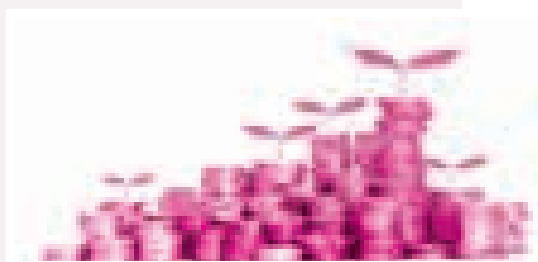
نظر گرفته می‌شود. یکی از هدف‌های اولیه تحصیلات مالی، تجهیز کردن افرادی است که قابلیت مدیریت مجموعه‌ای از محصول‌های مالی مانند طرح بازنشستگی^۳ و وام رهنی^۴ را دارند، تا بتوانند تصمیم‌های مالی درستی بگیرند. از اینروست که با انتقال مسئولیت‌های برنامه‌ریزی مالی از بخش عمومی به افراد، اهمیت چنین کاری بارها مورد تأیید و تأکید قرار گرفته است. در کشورهای کم‌درآمد، توسعه‌یافتگی مالی بسیار محدودتر اتفاق می‌افتد و محصول‌های تخصصی و پیشرفته به‌نوعی در دسترس درصد بسیار کمی از جمعیت بوده و به‌همین دلیل، نقش سواد مالی در افزایش سطح دسترسی و خدمات مالی^۵ بیشتر از پیش مورد توجه قرار گرفته است.

تاریخچه

تاکنون که نویسنده در حال انجام تحقیق روی خانواده‌های تهرانی است، در این زمینه مطالعه‌ای در ایران به‌طور جدی انجام نشده است؛ اما در رابطه با سواد مالی در مدارس، محدود به یک صفحه در مجله حسابرس (شماره ۴۷، زمستان ۱۳۸۸) به این موضوع مهم اشاره شده است. با این وجود در سطح بین‌الملل، مقاله‌ها، سمینارها و کارگاه‌های متعددی ارائه شده است که از آن جمله می‌توان به تلاش‌های انجمن حسابداران رسمی آمریکا^۶ در زمینه ارتقای سطح سواد مالی و تشویق مصرف‌کنندگان به پس‌انداز بیشتر پول اشاره کرد. مرکز اطلاع‌رسانی سواد مالی^۷ و مرکز اطلاع‌رسانی «چگونه پولتان را پس‌انداز کنید» از جمله اقدام‌های آنها از سال ۲۰۰۴ تاکنون است (حسابرس، ۱۳۸۸).

یکی از بزرگترین متصدیان در زمینه اندازه‌گیری سواد مالی و بهبود سطح آن در جهان، بانک جهانی است که کارگروهی مجزا به نام گروه تحقیقاتی توسعه‌ای به‌همراه گروه توسعه‌بخش خصوصی و مالی برای این موضوع تشکیل داده است. تاکنون مطالعه‌های فراوانی در کشورهای مختلف به‌وسیله این کارگروه انجام شده و یافته‌های مقایسه‌ای، رهنمودها و توصیه‌های سیاستی متنوعی برای کشور و سیاست‌گذاران ارائه شده است. برخی از این کشورها عبارتند از آمریکا (Lusardi & Mitchell, 2011b), ایتالیا (Fornero & Monti, 2011), آلمان (Bucher-Konen & Lusardi, 2011)

سطوح پایین سواد مالی با نتایج و پیامدهای مالی مرتبط بوده و بیشتر اوقات موجب بروز نتایج معکوس می شود

آلمان، (Sekita, 2011) در ژاپن، (Crossan et al., 2011) در زلاندنو، (Almenberg & Soderbergh, 2011) در سوئد و (Klapper & Panos, 2011) در روسیه.

پرسشهای سواد مالی

پرسشهای سواد مالی (Lusardi & Mitchell, 2011) به این شرح است (پاسخ صحیح به صورت پررنگ نمایش داده شده است):
۱- فرض کنید که ۱۰۰ دلار در یک حساب پس انداز با نرخ سود سالانه ۲ درصد دارید؛ بعد از ۵ سال در صورتی که میزان پول خود را تغییر ندهید، چه مقدار در حساب خود خواهید داشت؟

• بیشتر از ۱۰۲ دلار

• دقیقاً ۱۰۲ دلار

• کمتر از ۱۰۲ دلار

• نمی دانم

• پاسخ نمی دهم

۲- تصور کنید که نرخ سود سالانه حساب پس انداز شما ۱

می دهیم و مروری بر تحقیقهای تجربی با تأکید بر چگونگی همبستگی سواد مالی با ویژگیهای اجتماعی و رفتارهای مالی متنوع خواهیم داشت. این چنین تحقیقهایی، درک ما را از عوامل تعیین کننده و پیامدهای سواد مالی بهبود بخشیده و این امکان را فراهم می کند تا هدفهای برنامه های تحصیلات مالی را به خوبی پوشش دهیم.

لوزاردی و میچل (Lusardi & Mitchell, 2011b) بیان می کنند: "در حالی که ارزیابی این موضوع که افراد دارای سواد مالی چگونه هستند و دارای چه نوع ویژگی هایی می باشند، امری مهم است، در عمل نیز کندوکاو کردن در مورد اینکه مردم چگونه اطلاعات اقتصادی را پردازش می کنند و چگونه در مورد مسائل مالی خانواده خود آگاهانه تصمیم گیری می کنند، کار سختی است." از اینرو اندازه گیری سواد مالی به تنهایی یک موضوع کمی نیست.

همانطور که در مقدمه هم ذکر کردیم، سواد مالی در بردارنده مفاهیمی شامل آگاهی مالی، دانش و علم، مهارت مالی و توانایی مالی است و بسیار سخت است که همه آنها را در یک تحقیق به اندازه معقول داشته باشیم. با این حال، مجموعه ای ۳ پرسشی که نخستین بار توسط لوزاردی و میچل (۲۰۱۱) برای سازمان مطالعه بازنشستگی و سلامت آمریکا^۸ در سال ۲۰۰۴ به طور ابتدایی طراحی شد، در مطالعه های بعدی مورد استفاده قرار گرفت که جدول ۱ خلاصه ای از نتایج آنهاست و بیانگر این امر است که پرسشها در پی آزمون درک و فهم افراد از سه مفهوم اساسی و پایه ای مالی مشتمل بر نرخ بهره ترکیبی، تورم و اجتناب از ریسک هستند.

دو پرسش اول نیازمند مهارت ریاضی پایه است در حالی که پرسش سوم نیازمند آشنایی با مفاهیم سهام و صندوقهای سرمایه گذاری مشترک است. اگرچه مفید بودن این پرسشها، دستکم در مفاهیم خودشان محل بحث بوده، اما مبنای مفیدی برای مقایسه در سطح کشورها فراهم آورده است. این جدول در بردارنده مطالعه هایی است که تمرکزشان بر بازنشستگی و سواد مالی می باشد (Lusardi & Mitchell, 2011b) در آمریکا، (Fornero & Monticone, 2011) در ایتالیا، (Bucher-Konen & Lusardi, 2011) در

• غلط
• نمی‌دانم
• پاسخ نمی‌دهم

دیگر تحقیقهایی که از این پرسشها استفاده کرده بودند و مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند، شامل کول و همکاران (Cole et al., 2011) در اندونزی و ایالت گجرات در هند، بهرمن و همکاران (Behrman et al., 2010) در شیلی و مجموعه‌ای از تحقیقهایی اخیر که به وسیله بخش مطالعات بانک جهانی در رومانی، آذربایجان، بلغارستان، بوسنی، غزه و کرانه غربی انجام شده، می‌باشند.

تاکنون هیچ‌گونه تحقیقی در سطح ملی در کشورهای کم‌درآمد (طبق طبقه‌بندی بانک جهانی) در زمینه سواد مالی

درصد است و تورم سالانه ۲ درصد؛ بعد از یک سال با این پولی که در حساب دارید چه مقدار می‌توانید خرید کنید؟

• بیشتر از مقداری که الان می‌توانم
• دقیقاً مشابه امروز
• کمتر از مقداری که الان می‌توانم

• نمی‌دانم
• پاسخ نمی‌دهم

۳- بگویید که این جمله درست است یا غلط؟
«خرید یک نوع سهام شرکتی به‌طور معمول بازده امن‌تری در مقایسه با سرمایه‌گذاری در صندوق سرمایه‌گذاری مشترک دارد.»

• درست

جدول ۱- نتایج تحقیقهایی سواد مالی

منبع	تعداد نمونه	پرسش سوم % پرهیز از ریسک	پرسش دوم % تورم	پرسش اول % بهره ترکیبی	کشور (سال تحقیق)
کشورهای با درآمد بالا					
(Lusardi & Mitchell, 2011b)	۱,۴۸۸	۵۲	۶۴	۶۵	امریکا (۲۰۰۹)
(Fornero & Monticone, 2011)	۳,۹۹۲	۴۵	۶۰	۴۰	ایتالیا (۲۰۰۶)
(Bucher-Konen & Lusardi, 2011)	۱,۰۵۹	۶۲	۷۸	۸۲	آلمان (۲۰۰۹)
(Almenberg & Soderbergh, 2011)	۱,۳۰۲	۶۸	۶۰	۳۵	سوئد (۲۰۱۰)
(Sekita, 2011)	۵,۲۶۸	۴۰	۵۹	۷۱	ژاپن (۲۰۱۰)
(Crossan et al., 2011)	۸۵۰	۲۷	۸۱	۸۶	زلاندنو (۲۰۰۹)
(Alessie et al., 2011)	۱,۳۲۴	۵۲	۷۷	۸۵	هلند (۲۰۱۰)
کشورهای با درآمد متوسط به بالا					
(Klapper & Panos, 2011)	۱,۳۶۶	۱۳	۵۱	۳۶	روسیه (۲۰۰۹)
(World Bank, 2010)	۲,۰۴۸	--	۴۳	۲۴	رومانی (۲۰۱۰)
(World Bank, 2010)	۱,۲۰۷	--	۴۶	۴۶	آذربایجان (۲۰۰۹)
(Behrman et al., 2010)	۱۳,۰۵۴	۴۶	۲۶	۲	شیلی (۲۰۰۶)
کشورهای با درآمد پایین					
(Cole et al., 2010)	۳,۳۶۰	۲۸	۶۱	۷۸	اندونزی (۲۰۰۷)
(Cole et al., 2010)	۱,۴۹۶	۳۱	۲۵	۵۹	هند (۲۰۰۶)
(World Bank, 2010)	۲,۰۲۲	--	۶۴	۵۱	کرانه غربی و غزه (۲۰۱۱)

در جدول ۲ آمده است که در آن به طور عمده به سطح پایین دسترسی مالی اشاره می‌شود. برای مثال حتی در غنا که یکی از کشورهای با درآمد بالا در منطقه است، فقط ۵۶ درصد از افراد بالغ از انواع مختلف محصولات مالی استفاده می‌کنند؛ این رقم در لسوتو به ۸۱ درصد افزایش می‌یابد؛ در حالی که در موزامبیک به ۲۲ درصد نزول می‌کند (تحقیقاتی فاین اسکوپ در غنا، ۲۰۱۰؛ لسوتو، ۲۰۱۱؛ موزامبیک، ۲۰۰۹).

صورت‌نگرفته است. البته بانک جهانی تحقیقاتی را در کشورهای مالاوی، زامبیا و دیگر کشورها طرح‌ریزی کرده است؛ افزون بر این، تحقیقاتی ملی فاین اسکوپ که به طور اساسی بر دسترسی و رفتار مالی متمرکز است و جنبه‌های کمی از سواد مالی را اندازه‌گیری می‌کند، به طور گسترده‌ای در منطقه آفریقا و پاکستان در حال پیاده‌سازی است. برخی یافته‌های اخیر فاین اسکوپ در ۱۴ کشور دنیا به طور خلاصه

جدول ۲- نتایج تحقیقاتی فاین اسکوپ در زمینه دسترسی مالی و سواد مالی در کشورهای زیرمجموعه صحرای آفریقا و پاکستان (ارقام به درصد)

کشور (سال تحقیق)	محصولات مالی استفاده شده			میزان پس‌انداز یا کنار گذاشتن پول (اکنون)	میزان پول قرض شده (در ۱۲ ماه اخیر)	میزان استفاده از یک محصول بیمه‌ای	آگاهی: "تا به حال به گوشم نخورده است"		
	کل	رسمی	غیر رسمی				حساب پس‌انداز	سود پس‌انداز	بیمه
آفریقای جنوبی									
سوازیلند (۲۰۱۱)	۶۳	۵۰	۱۳	۶۶	۳۳	۲۲	--	--	--
لسوتو (۲۰۱۱)	۸۱	۵۸	۲۳	۵۱	۶۶	۶۱	--	--	--
آفریقای جنوبی (۲۰۱۰)	۷۷	۶۳	۱۴	۳۷	۳۳	۵۰	--	--	--
موزامبیک (۲۰۰۹)	۲۲	۱۳	۹	۲۰	۸	۵	۸۸	۹۰	۲۲
بوتسوانا (۲۰۰۹)	۶۷	۵۹	۸	--	--	--	--	--	--
زامبیا (۲۰۰۹)	۳۷	۲۳	۱۴	۴۶	۲۴	۴	--	--	--
نامیبیا (۲۰۰۷)	۴۸	۴۷	۱	۴۵	۱۵	۱۸	--	--	--
مالاوی (۲۰۰۸)	۴۵	۲۶	۱۹	۷۴	۲۲	۳	۴۸	۶۶	--
آفریقای شرقی									
کنیا (۲۰۰۹)	۶۷	۴۱	۲۶	۵۲	۳۸	۷	۴۸	۴۹	--
اوگاندا (۲۰۰۹)	۷۰	۲۸	۴۲	۶۷	۴۵	۲۵	--	--	--
رواندا (۲۰۰۸)	۴۷	۲۱	۲۶	۵۴	۲۷	۸۲	--	--	--
تانزانیا (۲۰۰۶)	۴۶	۱۱	۳۵	--	--	--	۲۵	۳۵	۹
آفریقای غربی									
غنا (۲۰۱۰)	۵۶	۴۱	۱۵	۶۴	۱۹	۵	--	--	--
نیجریه (۲۰۰۸)	۴۷	۲۳	۲۴	۶۷	۷	۲	۴۸	۳۶	۲۲
آسیای جنوبی									
پاکستان (۲۰۰۹)	۴۴	۱۲	۳۲	۵۶	۳۵	۲	--	--	--

مالی و برنامه‌های تحصیل مالی، اشاره به دلایل و مفاهیمی عملی برای سیاستگذاران در حرکت به سمت توسعه دارد. در ادامه برخی نکته‌ها و راهکارها به منظور بهبود تحصیلات مالی برای افراد (به عنوان مصرف‌کننده محصولات مالی)، بیان می‌شود.

برای بهبود تحصیلات مالی در افراد، توجه به این موارد سودمند است:

با آگاهی شروع کنید

تحقیقات فاین اسکوپ به این اشاره دارند که نداشتن آگاهی نسبت به محصولات مالی و مؤسسه‌ها، به احتمال زیاد بزرگترین مانع در استفاده از محصولات مالی به خصوص بیمه به‌شمار می‌رود. افزون بر این، **کارپنا و همکاران (Carpena et al., 2011)** بیان می‌دارند که طرح‌ریزی برای بهبود آگاهی مالی و نگرش‌ها نسبت به مهارت‌های محاسبات سنتی، ممکن است آسان‌تر باشد.

شبکه‌های اجتماعی هرمی و تأثیر متقابل آنها

میانجی‌گری‌های صورت‌گرفته در حوزه سواد مالی نشان داده که تأثیرهای شبکه‌های اجتماعی که در این مداخله‌ها شرکت کرده‌اند، مثبت است. برای مثال **دوفلو و سائز (Duflo & Saez, 2011)** چنین تأثیرهایی را در خصوص یک برنامه بازنشستگی، برای همکاران کارمندی که در یک نشست اطلاعاتی شرکت نمودند، شناسایی کردند.

شناسایی و هدف‌گذاری جمعیت‌های آسیب‌پذیر

بسیاری از تحقیقات اخیر اشاره به این دارند که زنان، جوانان، مسن‌ترها و آنهایی که درآمد و تحصیلات کمی دارند به احتمال کمی دارای سواد مالی هستند.

موارد خاصی از علایق را جلب کنید

انگیزه، درک ارتباط و دیگر عوامل رفتاری آن‌طور که نشان داده شده، عامل مهمی در پاسخ به این پرسش است که آیا شرکت‌کننده از آموزش مالی یا توصیه‌ها منفعت می‌برد یا خیر **(Varcoe et al., 2005; Hung & Yoong, 2010)**. به‌منظور اینکه برنامه‌های آموزش مالی مربوط‌تر و مؤثرتر واقع شوند، در این حیطة توجه بیشتری مورد نیاز است.

در خصوص ارائه برنامه‌های آموزش مالی خلاق باشید

برخی ارزیابی‌ها به این اشاره دارند که اطلاعات می‌تواند از

از نتایج مقایسه‌ای تحقیق‌های قابل مقایسه، چنین نتیجه گرفته می‌شود که سواد مالی در همه جا پایین و البته در کشورهای کم‌درآمد پایین‌تر است. لوزاردی و میچل (۲۰۱۱b) در تحقیق خود در امریکا به این اشاره می‌کنند که فقط ۶۵ درصد از پاسخ‌دهندگان به سه پرسش یادشده پاسخ درست داده‌اند. **سکیتا (Sekita, 2011)** نیز دریافت که به‌طور تقریبی عملکرد نامطلوبی در زمینه ارزیابی سواد مالی افراد در ژاپن وجود دارد؛ به‌طوری که تنها ۵۰ درصد افراد به ۲ پرسش اول و ۴۰ درصد به پرسش آخر درست جواب داده‌اند.

ادامه مطالب این قسمت به یافته‌های مرتبط با نتایج تحقیقات طبقه‌بندی‌شده براساس گروه‌های اجتماعی و به همبستگی‌های دیگر سواد مالی می‌پردازد. به‌طور آماری، یافته‌های تحقیقات اخیر به این شرح است:

- زنان به‌طور تقریبی در همه جا از سطح سواد مالی پایین‌تری برخوردار هستند،

- رابطه سواد مالی و سن به شکل U معکوس است،

- سواد مالی با سطح بالایی از تحصیلات و درآمد ارتباط دارد، و
- تفاوت‌های قومی / نژادی و جغرافیایی در سواد مالی یک امر عادی است.

در کشورهای با درآمد بالا، تحقیقات و مطالعه‌ها نشان می‌دهند که:

- سواد مالی با برنامه‌ریزی برای بازنشستگی همبستگی دارد،
- سواد مالی با رفتارهای سرمایه‌گذاری حرفه‌ای‌تر ارتباط دارد،
- سواد مالی بر نتایج وام‌های رهنی و بدهی افراد تأثیر دارد، و
- سواد مالی ممکن است دارای مفاهیم اقتصادی کلان نیز باشد.

در کشورهای کم‌درآمد، تحقیقات و مطالعه‌ها نشان می‌دهند که:

- سواد مالی با داشتن حساب بانکی همبستگی دارد،

- سواد مالی بر داشتن بیمه تأثیر دارد،

- سواد کسب‌وکار ممکن است پایین باشد، و

- با این وجود علاقه به تحصیلات مالی به‌نظر رواج دارد.

راه پیش‌رو: توصیه‌هایی برای سیاستگذاران

نتایج حاصل‌شده از تحقیقات صورت‌گرفته در حوزه سواد

میانجی‌گریهای صورت‌گرفته

در حوزه سواد مالی

نشان داده که

تأثیر شبکه‌های اجتماعی که در این

مداخله‌ها شرکت کرده‌اند

مثبت است

عیب‌ها و شکست‌های مربوط به عرضه را ملاحظه کنید هنگامی که محصولات در اساس دچار عیب و ایراد باشند، آموزش مالی و دیگر مداخله‌ها برای افزایش میزان کسب آن، ممکن است گمراه‌کننده باشند. در این شرایط، مقررات محکم‌تر و شاخصهای محافظت از مصرف‌کننده الزام‌آور خواهند شد. برای مثال، تحقیقات فاین‌اسکوپ در کنیا نشان می‌دهند که برخی از افراد ممکن است به دلایلی خاص و منطقی نسبت به محصولات بیمه‌ای سوءظن داشته باشند؛ زیرا ممکن است افراد معتقد باشند که آنها گول زنده هستند و یا ممکن است محصولات به درستی توضیح داده نشده باشند.

نتیجه‌گیری

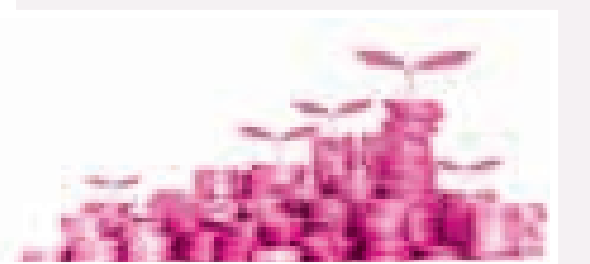
با توجه به مطالعه‌ها و نتایج تحقیقاتی صورت‌گرفته که بدان اشاره کردیم، نتیجه می‌گیریم که به‌منظور بهبود سطح سواد مالی در جامعه، باید ابتدا از وضعیت آن مطلع شد و سپس با توجه به ویژگی‌های فردی، اجتماعی و فرهنگی حاکم و برای تمام رده‌های سنی اعم از زن و مرد، هم به‌عنوان مصرف‌کنندگان منابع اقتصادی و هم از منظر تولیدکنندگان (صاحبان کسب‌وکار) منابع اقتصادی در سطح خرد و کلان، تصمیم‌گیری و برنامه‌های متناسب طراحی و اجرا شود.

پانوشته‌ها:

- 1- World Bank
- 2- Financial Literacy
- 3- Retirement Plan
- 4- Mortgage
- 5- Financial Services
- 6- American Institute of Certified Public Accountants (AICPA)
- 7- Financial Literacy 360 Degree
- 8- American Health and Retirement Study (HRS)
- 9- Gujarat

منابع:

- دیانتی‌دیلمی زهرا، محمد حنیفه‌زاده، بررسی وضعیت سواد مالی خانواده‌های تهرانی و عوامل مرتبط با آن، دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، دوره ۸، شماره ۲۶، تابستان ۱۳۹۴، صفحه ۱۳۹-۱۱۵
- حسابرس، سواد مالی در مدارس، مجله حسابرس، شماره ۴۷، زمستان

طریق طراحی برنامه‌های تجربی یا متقابل، به بهترین نحو منتقل شود؛ مانند بازکردن حساب بانکی به‌طور عملی یا برنامه‌های تصویری. تعدادی از برنامه‌ها، اطلاعات را به‌واسطه رسانه‌های نمایشی و ساختگی منتقل می‌کنند؛ مانند رادیو یا برنامه‌های تلویزیونی کم‌هزینه (Spader et al., 2009). شکل‌های دیگر شامل دوره‌های رسمی، سمینارها، کارگاه‌ها، مشاوره فردی و آموزش از طریق دی‌وی‌دی (DVD) است.

مداخله‌های تکمیلی برای رسیدن به هدفها را اجرا کنید

با توجه به افزایش دسترسی به امور مالی و اخذ خدمات مالی، ممکن است تحصیلات مالی به اندازه دیگر مداخله‌ها مانند کمک‌هزینه‌ها مفید واقع نشود (Cole et al., 2011). برخی نیز استدلال کرده‌اند که شاخصهای محافظت از مصرف‌کننده ممکن است در جلوگیری از تقلب، مؤثرتر از بهبود سواد مالی باشند. مطالعه‌های دیگری نیز اشاره به این دارند که عامل‌های رفتاری مانند سطوح پایین سواد مالی با نتایج و پیامدهای مالی مرتبط بوده و بیشتر اوقات موجب بروز نتایج معکوس می‌شود (Hasting & Mitchell, 2011).

- Fornero E., and C. Monticone, **Financial Literacy and Pension Plan Participation in Italy**, CeRP Working Papers, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Turin (Italy), 2011, P: 4-16
- Hastings J.S., and O.S. Mitchell, **How Financial Literacy and Impatience Shape Retirement Wealth and Investment Behaviors**, National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No. 16740, 2011, P: 5-10
- Hung A.A., and J. Yoong, **Asking for Help: Survey and Experimental Evidence on Financial Advice and Behavior Change**, RAND Corporation Publications Department, 2010, P: 5-21
- Klapper L.F., and G.A. Panos, **Financial Literacy and Retirement Planning in View of a Growing Youth Demographic: The Russian Case**, CeRP Working Papers, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Turin (Italy), 2011, P: 9-10
- Lusardi A., and O.S. Mitchell, **Financial Literacy Around the World: An Overview**, CeRP Working Papers, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Turin (Italy), 2011b, P: 2-43
- OECD INFE, **Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy**, Paris: OECD, 2011
- Sekita S., **Financial Literacy and Retirement Planning in Japan**, CERP Working Papers, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Turin (Italy), 2011, P: 3-29
- Spader J., J. Ratcliffe, J. Montoya, and P. Skillern, **The Bold and the Bankable: How the Nuestro Barrio Tele-novela Reaches Latino Immigrants with Financial Education**, Journal of Consumer Affairs, 43 (1), 2009, P: 56-79
- Varcoe K.P., A. Martin, Z. Devitto, and C. Go, **Using a Financial Education Curriculum for Teens**, Journal of Financial Counseling and Planning, 16 (1), 2005, P: 63-71
- World Bank, **CPFL Program**, find it on: <http://ppi-re.worldbank.org/Data/Project/cpfl-renovaveis-atlantica-wind-park-7082>, 2010
- World Bank, **Doing Business**, find it on: <http://www.doingbusiness.org/rankings>
- Alessie R., M. Van Rooij, and A. Lusardi, **Financial Literacy, Retirement Preparation and Pension Expectations in the Netherlands**, CERP Working Papers, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Turin (Italy), March, 2011
- Almenberg J., and J. Säve-Söderbergh, **Financial Literacy and Retirement Planning in Sweden**, CeRP Working Papers, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Turin (Italy), January, 2011
- Atkinson A., and F. Messy, **Measuring Financial Literacy: Result of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study**, OECD Working Paper on Finance, Insurance and Private Pension, OECD Publishing, No.15, 2012
- Behrman J.R., O.S. Mitchell, C. Soo, and D. Bravo, **Financial Literacy, Schooling, and Wealth Accumulation**, National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No. 16452, 2010, P: 7-24
- Bucher-Koenen T., and A. Lusardi, **Financial Literacy and Retirement Planning in Germany**, CeRP Working Papers, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Turin (Italy), 2011, P: 2-18
- Carpena F., S. Cole, J. Shapiro, and B. Zia, **Unpacking the Causal Chain of Financial Literacy**, Policy Research Working Paper Series 5798, The World Bank, 2011, P: 2-16
- Cole S., T. Sampson, and B. Zia, **Prices or Knowledge? What Drives Demand for Financial Services in Emerging Markets?** Journal of Finance 66, no. 6, 2011, P: 1933–1967
- Cole S., T. Sampson, and B. Zia, **Prices or Knowledge? What Drives Demand for Financial Services in Emerging Markets?** Harvard Business School Finance Working Paper Series, October, 2010
- Crossan D., D. Feslier, and R. Hurnard, **Financial Literacy and Retirement Planning in New Zealand**, CeRP Working Papers, Center for Research on Pensions and Welfare Policies, Turin (Italy), 2011, P: 2-19
- Duflo E., and E. Saez, **The Role of Information and Social Interactions in Retirement Plan Decisions: Evidence From a Randomized Experiment**, Quarterly Journal of Economics 118 (3), 2011, P: 815-842
- Finscope, **Financial Literacy**, Working paper, find it on: <http://www.finscope.co.za/finscope/pages/Initiatives/Countries>, 2012